

Na kraju napominjem da sam sve objeckije u vezi s ovim izdanjem iznio u dobroj namjeri da bi se nastavilo tragati za pouzdanijom argumentacijom o sredini u kojoj je nastao kodeks Slave 11 i posebno njegova zbirka pjesama uvažujući napor što ga je u tom poslu uložila Dragica Malić.

Vjekoslav Štefanić

ROBERT ZETT, Beiträge zur Geschichte der Nominalkomposita im serbokroatischen, Die altserbische Periode, Böhlau Verlag, Köln Wien 1970, str. I—VII + 1—335.

Susretljivošću Radne zajednice za istočna istraživanja sveučilišta u Kölnu na čelu s Reinholdom Oleschom izašla je kao 9. svezak edicije »Slavistische Forschungen« ova lingvistička studija s područja tvorbe riječi. Poznato je da je ovo područje deficitarno i da nije sistematski obrađeno. U ovom času novoizšla studija pobuđuje pažnju i predstavlja pravi doprinos proučavanju jednog još nedovoljno istraženog gramatičkoga a istovremeno i leksikografskog problema. Iako studija iz objektivnih razloga nije mogla obuhvatiti problem u potpunosti, ona nam u okviru razvoja hs. književnog jezika pruža nov pogled i daje solidnu osnovu za daljnja proučavanja i sintezu.

Mnoštvo materijala s jedne strane, nedovoljna leksikografska baza s druge, uputila je autora na ograničenje materijala i izvora kao i na sužavanje teme tako da je uzeo u obradu samo povijest nominalnih kompozita iz perioda srpske redakcije crkvenoslavenskog jezika.

Nakon što je ocijenio dosadašnju obradu teme (str. 3—5) u odnosu ne samo na hs. jezik nego općenito na sve slavenske jezike, počevši od temeljnih radova Miklošiča i Jagića, autor nas uvodi u problem lingvističkih kovanica (str. 6—28) koje predstavljaju leksičke ili sintagmatske tvorevine u jednom jeziku s osloncem na tuđe jezično blago. Robert Zett ih naziva Lehnprägung. Tipološku podjelu tih riječi preuzima iz postojeće literature. Ona obuhvaća sedam tipova riječi. Prvom tipu pripadaju one posuđene riječi koje su semantički analogne stranoj riječi ili supstituiraju posuđeno značenje (Lehnbedeutung). U drugu grupu svrstava riječi koje su tipične za literarni jezik. One su posuđene i prevedene, s posebno brojnim primjerima iz terminologije tzv. Lehnübersetzung. Treći tip predstavljaju one riječi koje su modificirane i udaljuju se od svojih uzoraka tako da kompozit postaje simpleks ili obrnuto simpleks postaje kompozit ili je prvi ili drugi član kompozita izmijenjen (Lehnübertragung). Četvrti tip čine one složenice koje se samo jednim svojim dijelom oslanjaju na posuđene (Lehngliedzusatz). Petom tipu pripadaju nezavisne nove tvorbe kojima se prevode strane riječi (Lehnschöpfung). U šestu grupu ulaze one riječi koje preuzimaju strani način u tvorbi (Lehn-Wortbildungstyp). Sedmom pak tipu pripadaju prevedene riječi iz stranog jezika, ali samo pojedinim dijelom (Teillehnwort ili Teilübersetzung).

Zaključivši tako podjelu posuđenica autor nastavlja studiju poglavljem o izvorima i materijalu na kojem je izrađena njegova studija (str. 28—33).

U novom poglavlju (str. 34—43) daje autor općenitu sliku s obzirom na historiju, kulturnu historiju i karakteristiku srpske redakcije crkvenoslavenskog jezika koja ide od kraja 12. vijeka pa do prve polovine 18. vijeka.

Na slijedećim stranicama (44—63) izlaže autor teoriju o nominalnim kompozitima, te se odlučuje za morfološki motivirane tvorbe. One imaju dva korijena u derivaciji. U nominalnim kompozitima to su imena tj. imenice, pridjevi, brojevi, zamjenice zatim glagoli. U zaključku govori o kompozicionim elementima po kojima promatra sabrane potvrde. To su: 1. a) prednji član (prvi korijen u kompoziciji), b) stražnji član (drugi korijen u kompoziciji), c) kompozicioni vokal i d) kompozicioni sufiks; 2. tipovi kompozicije, tj. pravila po kojima su kompozicioni elementi međusobno kombinirani.

Polazeći od svoje klasifikacije kompozicionih elemenata autor obrađuje materijal potvrđen mnoštvom primjera. U kompozicionim tipovima determinacije razlikuje dva osnovna tipa: 1. verbalni prednji član s nominalnom determinacijom i 2. nominalni prednji član s nominalnom determinacijom, promatrajući ih samo morfološkom metodom, a napuštajući klasični princip klasifikacije po kojem se određuju sintaktični odnosi kompozicionih dijelova. Prema tome izveo je autor četiri kompoziciona tipa: Tip I A: Nomen + Verbum, Tip I B: Verbum + Nomen, Tip II A: Nomen + Nomen (izvedene), Tip II B: Nomen + Nomen (neizvedene). U ovako postavljenu shemu uvrstio je 2199 potvrda i izveo diferencijaciju derivacija s obzirom na kompozicioni sufiks koju je unio u tabelarne preglede.

Sve već više navedene metodološke principe primjenjuje na posuđenice pod naslovom: »Slavisches Erbe und griechisches Vorbild« (str. 92—130). U zaključku konstatira da su sposobnost za tvorbu kompozita Slaveni donijeli sa sobom na Balkanski poluotok i da su došavši pod kulturni utjecaj bizantskog carstva došli i pod utjecaj grčkog jezika. Kao potvrdu za to donosi niz praslavenskih odnosno općeslavenskih tvorbi i produktivitet istih tipova u drugim, osobito u zapadnoslavenskim jezicima. Izdvojio je kulturno naslijeđe u tvorbi nominalnih kompozita starijega razdoblja gdje prevladavaju objektna i atributivna kompozita. Objektna kompozita su s nominalnim obično substantivnim prednjim, a verbalnim stražnjim kompozicionim članom, koja su najčešće s nulsufiksom, kao npr. *čaroděi*. Atributivna kompozita su s nominalnim uglavnom adjektivnim prednjim i substantivnim stražnjim članom.

Zahvaljujući premoćnom djelovanju bizantskog grčkog uzora u crkvenoslavenskom počevši od moravskog perioda nadalje napose u literarnom crkvenoslavenskom jeziku srpske redakcije nastalo je mnoštvo nominalnih kompozita: preko 90% od sabranih potvrda u ovoj studiji su kovance prema grčkom uzoru. Prevladavaju tvorbe riječ na riječ i prevedenice. Također je utvrđena izvanredno velika produktivnost u tvorbi nominalnih kompozita. Autor je utvrdio i tri tipa složenica koja se oslanjaju na grčki način. To su tvorbe s verbalnim prednjim članom (ljubomu-

drije), složenice s adjektivnim prednjim članom (равноапостољнь) i nominalna kompozita bez sufiksacije (bogomati). Varijante prednjih i stražnjih članova, inverzija sastavnih dijelova, izvođenje s različnim istoznačnim sufiksima i izbor sinonimnih korjenskih morfema uzrokovale su stvaranje dubleta od istih grčkih predložaka. Ovo bi u kratkim crtama bili rezultati stanja i razvoja nominalnih kompozita u srpskoj redakciji crkvenoslavenskog jezika.

O tom kako su ova nominalna kompozita preživjela i kakvo je stanje u današnjem književnom jeziku (str. 132—135) autor je rekao ukratko ovo. U razvoju srpskog literarnog jezika postoji diskontinuitet s tri perioda. Prvi kontinuirani period od kraja 12. do prve polovine 18. vijeka predstavlja crkvenoslavenski srpske redakcije, da bi nakon toga nastupio period slavenosrpskoga miješanog jezika, koji je sredinom prošlog stoljeća zamijenjen, romantizmom inspiriranim idejama, jezikom koji je baziran na govoru naroda i njegova pjesničkog stvaralaštva. Ni ovaj jezik nije oslobođen naslijeđa. Sam Vuk Stefanović Karadžić svijesno je preuzeo neke nominalne kompozite, neke je srbizirao, a neke su njegove vlastite tvorbe. Upravo zbog perioda slavenosrpštine gotovo je ponekad nemoguće izdvojiti neke posuđenice i odrediti kojoj redakciji pripadaju, ruskoj ili srpskoj, tj. iz koje su preuzete, jer su i dalje tradirane u slavenosrpštini. I u narodnom govoru postoje takve nominalne tvorbe: glasovno-morfološki adaptirane ili sufiksacijom izmijenjene. Stilistički su motivirani parovi sinonima (teolog-bogoslov). Za obogaćivanje rječničkog blaga treba tražiti uzore u srednjoj i zapadnoj Evropi.

Alfabetski pregled ekscerpiranih i obrađenih potvrda (str. 137—318) zauzima najveći dio studije. Izrađen je na etimološkim principima koji se oslanjaju na srpsku ortografiju 13—14. vijeka. Riječima su dodana značenja na njemačkom i grčkom jeziku. Grčka značenja donesena su ovisno o rječnicima koji su upotrebljeni. Grčko značenje je ponegdje izostavljeno zbog nejasnog smisla riječi, grčke paralele kod kovanica nisu u zagrada. Posebnom oznakom označene su one riječi koje su u manjini. To su tipovi Lehnübertragung, Lehngliedzusatz, Lehnschöpfung. Kod onih riječi koje ne treba smatrati kovanicama grčke su paralele u zagrada. Ondje gdje se u grčkim rječnicima nije mogla naći odgovarajuća riječ dano je pretpostavljeno značenje, označeno zvjezdicom.

Redoslijed izvora naveden je prema vrsti teksta dajući prednost liturgijskim, himnološkim, hagiografskim i dr. tekstovima, a ne hronološkim redom. Navedeni su izvori koji su mu bili dopunski kod ekscerpiranja. Uz to možemo doznati da li se pojedina riječ nalazi u rječnicima: Daničičevu, Akademijinu, Sadnik-Aitzetmüllerovu, Miklošičevu i u Sreznjevskoga. Knjiga je opskrbljena popisom literature (str. 319—329), sadrži kratice ekscerpiranih izvora (str. 330—334) i registar grčko-slavenskih riječi (str. 335—368).

Napokon želimo istaknuti da je u ovu studiju uloženo mnogo truda, da je rađena s mnogo akribije i da je dala dobre rezultate. Kad bude po našim centrima gdje se ekscerpiraju izvori crkvenoslavenskih spo-

menika naših redakcija dovršen rad moći će se na osnovi ove studije s mnogo manje napora postići širi rezultati. Hrvatska redakcija hrvatsko-glagoljskih spomenika predočena je sada u ekscerpiranom materijalu u Staroslavenskom institutu. Samo mali uvid u materijal na diferencijalnoj bazi potvrđuje pravilno gledanje autora na razvoj našega književnoga jezika, posebno kod Srba.

Nevenka Linarić